
Ю.В. Діденко

канд. геол. наук,
учений секретар Науково-видавничої ради НАН України
e-mail: Didenko.Y@nas.gov.ua
<http://orcid.org/0000-0002-1198-6157>

А.І. Радченко

канд. геол. наук,
заступник директора з питань наукової та видавничої діяльності
Видавничого дому "Академперіодика" НАН України
e-mail: radchenko@nas.gov.ua
<http://orcid.org/0000-0002-0276-6398>

КОНКУРС НА КРАЩЕ КНИЖКОВЕ ВИДАННЯ НАН УКРАЇНИ: МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ *

Цього року вдруге відбувся Конкурс на краще книжкове видання Національної академії наук України. Конкурс започатковано відповідно до постанови Президії НАН України від 30.12.2015 № 320 з метою підтримки творчої активності учених НАН України, популяризації наукових здобутків, зростання престижу наукової видавничої продукції і підвищення культури наукового книговидавництва.

Другий рік проведення Академічного конкурсу також вказує на те, що інформації потенційним конкурсантам бракує: розміщення інформації на загальноакадемічному веб-ресурсі [2] і листів-нагадувань від Науково-видавничої ради НАН України вочевидь недостатньо. Адже попри значний обсяг видавничої продукції Академії, до участі у конкурсі цього року, як і минулоріч, було запропоновано дуже мало робіт. І це при тому, що брати участь у конкурсі можуть книги, опубліковані під грифом НАН України протягом трьох останніх років до року проведення Конкурсу. Тобто, у конкурсі 2016 року могли взяти участь понад 1200 видань, а 2017 — понад 1000.

* Тут наводимо фрагменти статті "Краще книжкове видання НАН України: підсумки конкурсу та методичні питання", опублікованої у загальноакадемічному науковому журналі "Вісник Національної академії наук України" (Вісн. НАН України, 2017, № 6: 91—94. URL: <http://www.visnyk-nanu.org.ua/ru/node/2994>).

Відповідно до названої вище постанови Президії НАН України, представлені на Конкурс видання розподіляються так: у межах кожного з трьох наукових напрямів (фізико-математичні і технічні науки, хіміко-біологічні науки, суспільно-гуманітарні науки) визначені чотири номінації — монографічні видання, довідкові, навчальні, науково-популярні. Таким чином, можемо щороку визначати 12 видань-переможців, по одному у кожній номінації в межах кожного наукового напрямку, і так само 12 видань-лауреатів.

Конкурсна комісія, функції якої виконує Науково-видавнича рада НАН України, протягом місяця має змогу ознайомлюватись із поданими книгами, оцінюючи їх за такими параметрами:

- змістовний аспект видання, підготовка науково-довідкового апарата;
- загальнонаукова і професійна значущість видання;
- редакційно-видавнича підготовка видання;
- оригінальність дизайнерського рішення та відповідність художнього рішення змісту, читацькому та цільовому призначенню видання;
- якість поліграфічного оформлення.

Саме такий комплекс ознак, дотримання вимог за всіма означеними параметрами і робить книгу гармонійним повноцінним продуктом, оформлення якого відповідає його змістовому наповненню та читацькому призначенню. Оскільки кожна книга оцінюється як комплекс, по результатах конкурсу комісія присуджує дві нагороди за кожен книгу: диплом видавцеві, який перетворив рукопис на книгу, і свідоцтво — науковій установі, де було створено рукопис.

Закон України "Про видавничу справу" чітко визначає, що видавець — це "суб'єкт господарювання, що здійснює видавничу діяльність", яка окреслена як "організаційно-творча, господарсько-виробнича діяльність... спрямована на підготовку і випуск у світ видавничої продукції". При цьому "видавнича продукція — сукупність видань, випущених видавцем", а "видання — твір (документ), що пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам національних стандартів, інших нормативних документів з питань видавничого оформлення, поліграфічного і технічного виконання".

Найчастішими недоліками пропонованої до розгляду видавничої продукції є нестандартний формат видання, невідповідні стандартам поля видання, низькоякісна підготовка ілюстративного матеріалу (найчастіше — подання авторських оригіналів ілюстрацій без необхідної для поліграфічного відтворення підготовки), хибне оформлення переліків посилань, невдало обрані шрифти, їхній розмір і міжрядковий інтервал, неправильне розташування на сторінках ілюстративного матеріалу, відсутність коректорського, а подеколи і редакторського, опрацювання текстів тощо. Дуже часто неправильно оформлені вихідні і випускні відомості видання, титульна сторінка та її зворот, бібліографічна картка видання, реквізитна сторінка. Надзвичайно важливим пунктом умов Конкурсу є приналежність представлених книг до видань НАН України. Ця

приналежність визначена грифом "Національна академія наук України", зазначеним на титульній сторінці видання. І гриф цієї наукової установи НАН України часто використовують неправомірно. Порядок застосування грифа НАН України визначений розпорядженням Президії НАН України від 24.01.2002 № 31. А саме, гриф "Національна академія наук України" може бути використаний установами НАН України у випадку підготовки і випуску:

1. Офіційно зареєстрованих періодичних видань, співзасновником яких як юридична особа є Національна академія наук України, про що зазначено у Свідоцтві про реєстрацію друкованого засобу масової інформації.

2. У разі отримання установою НАН України для рекомендованого до друку вченою радою цієї установи книжкового видання (одноосібна або колективна монографія; збірник наукових праць, не зареєстрований як періодичне видання; словникове, довідкове, науково-популярне або енциклопедичне видання) міжнародного стандартного книжкового номера (*ISBN*) у Науково-видавничій раді НАН України.

Також право на використання грифа Академії мають два офіційні видавництва НАН України: "Наукова думка" і "Академперіодика".

Тобто отримати право використати гриф "Національна академія наук України" для власної видавничої продукції наукова установа може шляхом опублікування робіт у одному з двох академічних видавництв або отримання Міжнародного стандартного книжкового номера *ISBN* у Науково-видавничій раді НАН України. В обох цих випадках гриф надається за умови дотримання основних вимог до наукової видавничої продукції: наявність рецензування рукопису та рекомендація його до друку вченою радою наукової установи.

Якщо код отримано не в одному з академічних видавництв і не у НВР НАН України, то наукова установа має право поставити на титульній сторінці видання власний гриф, тобто зазначити власну юридичну назву.

У випадку, коли наукова установа НАН України планує опублікувати роботу у сторонньому видавництві, вона так само може звернутись до НВР НАН України з метою отримати код, якщо надасть необхідні відомості про виконання рецензування та рекомендування до друку вченою радою. Наявність рецензій і рекомендації вченої ради є гарантією якості наукового рукопису, підтвердженням доцільності його оприлюднення і водночас підставою для Академії взяти на себе інтелектуальну відповідальність за цю оприлюднену працю шляхом зазначення грифа. Це свого роду гарантія найвищої наукової якості, принаймні, цього треба прагнути.

Конфлікту інтересів не виникає, якщо стороннє видавництво, яке здійснює підготовку і випуск цього видання, хоче надати йому власний код *ISBN*: відповідно до міжнародної інструкції з використання кодів, нести відповідальність за видання можуть декілька видавців, і кожен з них може поставити на видання власний код *ISBN*, зазначити власний гриф чи логотип. Наприклад, у книзі на титульній сторінці може стояти гриф Академії та назва (логотип) стороннього видавництва, а на звороті титульної сторінки тоді будуть зазначені два коди *ISBN*, які ідентифікуватимуть НАН України та це видавництво.

Сенс у тому, що номери *ISBN*, отримані у видавництвах НАН України й у НВР НАН України, містять закодовану інформацію про зв'язок видання з Академією, інтелектуальну відповідальність Академії за видання. І саме через це тільки ті видання, які вийшли під правомірно вказаним грифом "Національна академія наук України", можуть брати участь у Конкурсі на краще книжкове видання НАН України. Під грифом Академії протягом останніх чотирьох років випущено близько 44 % книжкових видань, причому 35 % з них отримали код у НВР НАН України. На нашу думку, це неприпустимо мало. І Конкурс покликаний, серед іншого, змінити на краще цю ситуацію.

Очевидно, що видавнича продукція, виготовлена науковими установами НАН України, видання наукових праць співробітників Академії, оприлюднення результатів наукових досліджень, виконаних працівниками Академії під час виконання планової або конкурсної тематики, повинна чітко атрибутуватись як продукція Національної академії наук України.

Сподіваємось, що гарних видань і свідомих видавців ставатиме більше і конкурс поступово набуде такої відомості і ваги, що уповні зможе відповідати поставленим завданням: підвищенню культури наукового книговидання в Україні, приверненню уваги до наукової видавничої продукції Академії та популяризації результатів праці вітчизняних науковців.